

Система права та її елементи

Очікувані результати

Після цього заняття ви зможете:

- пояснювати та застосовувати поняття «галузь права»;
- характеризувати елементи системи права;
- порівнювати систему права і систему законодавства.

Пригадайте!

Що вам відомо про право? Які ознаки права ви знаєте? Які джерела права вам відомі?

Почнемо!

Вам вже відомо, що норми права регулюють широке коло суспільних відносин. А найбільш поширеним джерелом права в Україні є нормативно-правові акти. Нормативно-правових актів існує дуже багато, починаючи від Конституції України, законів України і закінчуючи наказами місцевих адміністрацій. Для того, щоб можна було орієнтуватися в такій кількості нормативно-правових актів, була створена певна структура чи СИСТЕМА. Системність, як вам відомо, є однією з ознак права.

1. Що таке система права?

Всі правові норми в державі об'єднані в єдине ціле – в систему, у якій кожна норма права має своє визначене місце поряд із подібними нормами, пов'язаними з нею. Норми права регулюють відносини майже в усіх сферах суспільного життя. Укладання шлюбу, виховання дітей, навчання учнів у школі, працевлаштування, покупки в магазині, оренда квартири, покарання за

злочин – ці всі та багато інших життєвих ситуацій регулюються нормами права. **Норми права** – первинний елемент системи права, найменші цеглинки цієї системи.

Правові норми, що регулюють суспільні відносини в певній сфері, об'єднуються в **галузь права**. В Україні існує більше десятка галузей права.

Провідною галуззю є *конституційне право*. Воно закріплює основи державного ладу, форму правління та державного устрою, механізм здійснення державної влади і місцевого самоврядування, правове становище особи.

**Служу Українському
народові!**

*Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.
Конституція України, ст.17*

Адміністративне право регулює суспільні відносини у сфері державного управління, здійснення виконавчої влади, забезпечує виконання законів та інших нормативно-правових актів усіма суб'єктами держави та визначає діяння, що є адміністративними правопорушеннями.

Покатаю з вітерцем!

Перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на двадцять кілометрів на годину тягнуть за собою накладення штрафу. Кодекс України про адміністративні правопорушення, ст. 122

Майнові відносини – все, що стосується майна, в тому числі власності, спадщини, а також деякі немайнові відносини, що стосуються честі, гідності, ділової репутації регулює *цивільне право*.

**Володійте
з задоволенням!**

За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає майно (товар) і сплачує за нього певну грошову суму.

Цивільний кодекс України, ст.655

Кримінальне право визначає діяння, які визнаються злочинами, кримінальними проступками, і міру покарання для осіб, що ці правопорушення скоїли.

Все буде в ажурі!

Таємне викрадення чужого майна (крадіжка) - карається штрафом або громадськими роботами, або виправними роботами, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

Кримінальний кодекс України, ст.185

Питання, пов'язані зі шлюбом і сім'єю – реєстрація і розірвання шлюбу, права і обов'язки подружжя, батьків і дітей регулює *сімейне право*.

**Жили собі дід та баба.
Дід і просить: «Бабусю!
Спекла б ти колобок!»**

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сімейний кодекс України, ст.3

Трудове право регулює порядок найму і звільнення з роботи, умови праці, час праці і відпочинку, права і обов'язки працівника і роботодавця.

Хочеш їсти калачі,
не сиди на печі ☺

Нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Кодекс законів України про працю, ст.50

Суспільні відносини, пов'язані з накопиченням і використанням фінансових ресурсів держави (бюджету), діяльністю банків регулює *фінансове право*.

London is the capital
of Great Britain.

Капітальні видатки місцевого бюджету розвитку спрямовуються на ... комп'ютеризацію та інформатизацію закладів загальної середньої освіти....

Бюджетний кодекс України, ст.71

Крім того розрізняють *земельне право* (регулює суспільні відносини щодо раціонального використання й охорони земель), *господарське право* (регулює відносини, пов'язані зі здійсненням господарської діяльності - реалізацією продукції, виконанням робіт та наданням послуг для задоволення суспільних потреб), *житлове право* (регулює житлові правові відносини між громадянами, та громадянами і державою), *екологічне право* (регулює суспільні відносини щодо охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів).

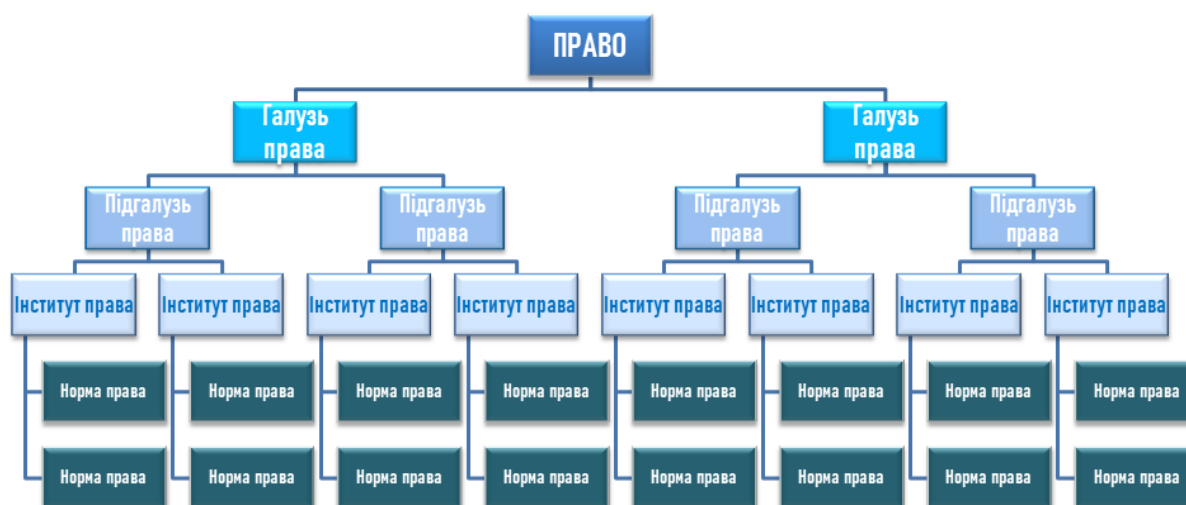
Найбільші за обсягом галузі права діляться на **підгалузі**, які регулюють визначену групу однорідних суспільних відносин. Наприклад, у

конституційному – це виборче право, в адміністративному – поліцейське право, будівельне право, освітнє право, в цивільному праві – це спадкове право, право інтелектуальної власності, у кримінальному – ювенальне (молодіжне) кримінальне право, економічне кримінальне право, у фінансовому – бюджетне право, податкове право та ін.

Галузі чи підгалузі права поділяються на *інститути права*, що об'єднують споріднені правові норми та відрізняються від галузей права обсягом відносин, які вони регулюють, мають більш вузький характер, ніж галузь, об'єднують норми права, що стосуються певного, чітко відокремленого виду суспільних відносин.

Так, конституційне право поділяється на інститути громадянства, президентства, виборів та ін., адміністративне – на інститути державного управління, адміністративних послуг, адміністративного правопорушення та ін., цивільне – на інститути власності, купівлі-продажу, спадкування, кримінальне – на інститути необхідної оборони, покарання, співучасті, сімейне – на інститути шлюбу, усиновлення, опіки і піклування та ін., трудове – на інститути трудового договору, робочого часу, оплати праці, фінансове – на інститути податкового контролю, грошового обігу та ін.

Таким чином, основними складовими елементами *системи права* є норми права, інститути права, підгалузі права і галузі права.

Система права

З часів Давнього Риму і до сьогодні в європейських країнах, а також в сучасній Україні право поділяється на дві підсистеми:

публічне і приватне право.

Публічне право відображає інтереси держави, регулює публічні відносини між державою і громадянами, органами державної влади і місцевого самоврядування, передбачає нерівність учасників (*імперативний метод* регулювання відносин). Діє правило «дозволено тільки те, що визначено та передбачено».

Приватне право виражає приватні інтереси окремих осіб, регулює відносини громадян та їх приватних об'єднань між собою, учасники юридично рівноправні (*диспозитивний метод* регулювання відносин). Діє правило «дозволено все, що прямо не заборонено».

2. Як співвідносяться система права і система законодавства?

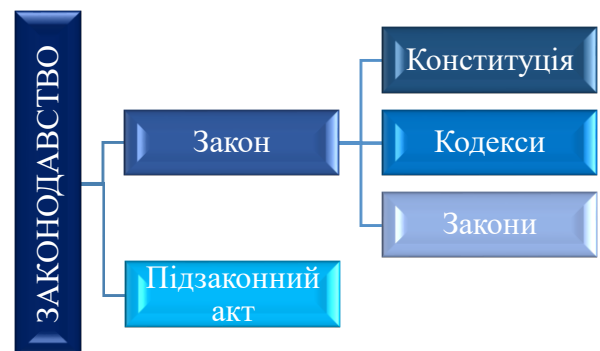
Паралельно із системою права існує і система *законодавства*. Навіщо нам потрібна окрема система законодавства, якщо ми вже маємо систему права?

Насправді, система права вказує нам на зміст окремого припису чи правила поведінки. Однак для того, щоб застосувати це правило нам потрібно ознайомитися із тим, як саме воно закріплено в письмовому нормативному акті, прочитати його буквально. Правильне застосування норми права передбачає безпосереднє ознайомлення з його змістом: як і що саме треба вчинити (чи не вчинити) у конкретній правовій ситуації. Тож як розібратися, яку саме норму слід застосувати в конкретній ситуації? Для цього нам і потрібна система законодавства – це така собі «бібліотека» законів і підзаконних актів, в якій можна знайти зміст будь-якої норми права. Тож законодавством називають сукупність, а точніше систему всіх нормативно-правових актів держави. По перше, усі нормативно-правові акти розподіляються за галузевою ознакою. Існує конституційне, адміністративне, кримінальне, цивільне, трудове, екологічне законодавство. Це називають

горизонтальною структурою законодавства. Усередині кожної галузі законодавства враховується **юридична сила** нормативно-правових актів. Ви вже знаєте з попередньої теми, що вона залежить від повноважень органу, що видав цей нормативно-правовий акт, і що нормативно-правові акти за юридичною силою поділяються на закони і підзаконні акти. Це називають вертикальною структурою законодавства.

*Горизонтальна структура законодавства
(за сферами суспільних відносин)*

*Вертикальна структура законодавства
(за юридичною силою)*

Отже, право являє собою систему, яка складається з галузей, підгалузей, інститутів та нормативно-правових актів. Відмінність між системою права та системою законодавства полягає в тому, що система права характеризує внутрішню структуру права — його зміст, а система законодавства описує його зовнішню сторону — форму. Таким чином, система права та система законодавства співвідносяться між собою як зміст і форма.

Як працюють норми права? Які суспільні відносини регулюють норми права, а які – ні? Що буває за порушення норм права? *Про це та багато іншого ви дізнаєтеся в наступному розділі* 😊.

Перевірте, чи все ви зрозуміли
по цій темі, переглянувши
ПРЕЗЕНТАЦІЮ до заняття.

Якщо на всі питання ви
зможете відповісти,
значить, теоретичний
матеріал ви засвоїли!